

Den politiskt kritiska frågan om "vi"

av Bengt-Åke Wennberg

Samtal utgår ofta från ett grundantagande som knyter samman dem. Det språkspel som uppstår kallas ofta för tankestil eller tankefigur. Samtalet blir "fångat" i detta. Svårigheten är då att "omforma" samtalet till en för den aktuella sakfrågan mer rättvisande tankefigur. För detta krävs ofta en oberoende "facilitator".

George Lakoff är en amerikansk professor i lingvistik, semantik och kognition som fördjupat sig i debatten mellan republikaner och demokrater i USA. Han är själv demokrat och brottas med problemet varför självklara och rimliga demokratiska resonemang inte "går hem" hos väljarna och hur det kan komma sig att den politiska debatten, enligt hans tycke, sparat ur så fullständigt som den gjort. Samma irritation kan jag också känna i Sverige.

Lakoff refererar till vad som inom Retoriken kallas topik. Det vill säga den "plats" varifrån argumenten hämtas. För att något skall bli begripligt och argumenten skall få styrka måste vi utgå från och känna till varandras topiker. Genom att lyfta fram topiken i ett samtal kan det därför bli förklarligt varför kontrahenterna talar förbi varandra. Det är just detta Lakoff har gjort.

Lakoff visar att amerikanarna, trots sin enorma frihetslängtan, är fast i en föreställning om staten som en slags virtuell förälder som ibland kan förväxlas med Gud själv. Därför blir debatterna ofta religiöst färgade.

Republikaner och demokrater formulerar sin "förälder" på olika sätt. Republikanerna ser föräldern som den stränge, rättvise och bestraffande fadern medan demokraterna snarare ser föräldern som den kärleksfulle, förlåtande och stödjande modern. Den stränge fadern tycker att modern klemar bort barnen och gör dem bortskämda medan den kärleksfulle modern tycker att fadern stöter bort barnen och gör dem hårda och sociala.

Dessa grundmönster återkommer ständigt i debatten där republikanerna anser att fattiga kan skylla sig själva och aldrig får framgång om de inte uppmanas att ta sitt liv i sina egna händer medan demokraterna exempelvis ser en allmän sjukförsäkring som något gott och nödvändigt. Vad som är värt att observera är att topiken i bägge fallen handlar om förhållandet mellan föräldrar och barn – inte om förhållandet mellan oss människor – det vill säga "vi".

Jag kommer att tänka på detta när jag läser dagens ledare i GP (23 februari 2012) med anledning av att så många arbetslösa inte får någon ersättning alls utan måste leva på socialbidrag. GP konstaterar att tryggheten blir allt otryggare. En tråd i diskussionen ansluter sig till idén om den stränge fadern och ser det som viktigt att bara erbjuda barnen en grundtrygghet – sedan måste de lära sig att klara sig själva. Fredrik Reinfeldt förstärker denna diskussion genom att konstatera att arbetslöshetsförsäkringen bara är en omställningsförsäkring och ett stöd för dem som verkligen skulle kunna jobba.

Arbetslöshetsförsäkring är således enligt Reinfeldt inget livstidsåtagande som människor skall kunna hänga upp sitt liv på om de visar sig att de inte kan jobba. Då skall de få annan hjälp. Socialdemokraterna vet inte vilket ben dom skall stå på. De är numera fångade av samma topik som moderaterna och föreslår bara marginella förändringar i reglerna – men försöker ändå ytligt sett leva upp till den kärleksfulla modersrollen, symboliserad av Folkhemmet, som en gång Per Albin Hansson introducerade.

Ledaren i GP har en ton som gör att man emellertid kan ana framväxten av en helt annan topik. Den handlar inte om att några – det vill säga politikerna – skall ikläda sig rollen som våra föräldrar och uppfostra oss till goda medborgare, tala om för oss vad som är rätt och fel och sköta "familjen" på ett lämpligt sätt. Det handlar om att vi är ett "vi". Vi är ett vi

som måste bry oss om varandra och utveckla en tillit till att vi kommer att göra det också i en svårare framtid än vad vi möter i dagens välfärd. Om vi inte gör det kommer vi att – precis som GP konstaterar – få ett allt otryggare samhälle.

Det viktigaste skälet till behovet av att utgå från topiken "vi" – och inte från någon typ av vertikal dominans där några är föräldrar och andra är barn – är att människan är ett flockdjur. Vi:et är en förutsättning för vår existens och är djupt förankrat i våra gener. Att svika vårt "vi" är ett förräderi mot oss själva.

Men, utgår man från en sådan topik är inte de personer som sitter i riksdag och regering våra föräldrar. Då är de också en del av vårt "vi". I en mycket intressant artikel i Kungliga Krigsvetenskapsakademins tidskrift nr 2 april/juni 2010 "[Det helhjärtade engagemangets resa](#)" beskriver Torbjörn Engelkes hur en insats i Kosovo styrdes just av detta "vi". Han kallade principen för "all in". En sådan topik borde enligt min mening också gälla för vårt samhällsengagemang och våra förtroendevaldas inställning till "folket".

Om vi alla är "all in" – vad skall "vi" då ställa för krav på varandra – medborgare och politiker. Vad är då rimliga samhällsprinciper – om vi ser varandra som medmänniskor och medborgare och inte som några vanartiga barn som skall uppfostras och talas till rätta. Vad är i detta perspektiv schysst och vad är oschysst?

Statistiken från arbetsförmedlingen väcker då många och mer intressanta politiska frågor än hur arbetslöshetsförsäkringen i sak skall administreras. Är det inte rimligt att maskorna i skydds nätet blir allt glesare när människor blir allt mer handlingskraftiga och självständiga?

Men kan de bli hur glesa som helst? Det är förstås självklart att man inte skall kunna sitta och lata sig och leva på våra skattepengar om man skulle kunna bidra till det gemensamma. Men betyder det att vi anser det rimligt att man måste överge sitt gamla liv och ta vilket jobb som helst när det kärvar till sig i samhällsekonomin? Kanske är detta de verkliga demokratiska frågor vi skulle diskutera mera än ersättningsnivåer och krav.

Referenser

Engelkes T (2010): Det helhjärtade engagemangets resa. Kungliga Krigsvetenskapsakademiens tidskrift nr 2 april/juni 2010

[https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Menvart/kkrva2010\(1\).pdf](https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Menvart/kkrva2010(1).pdf)